

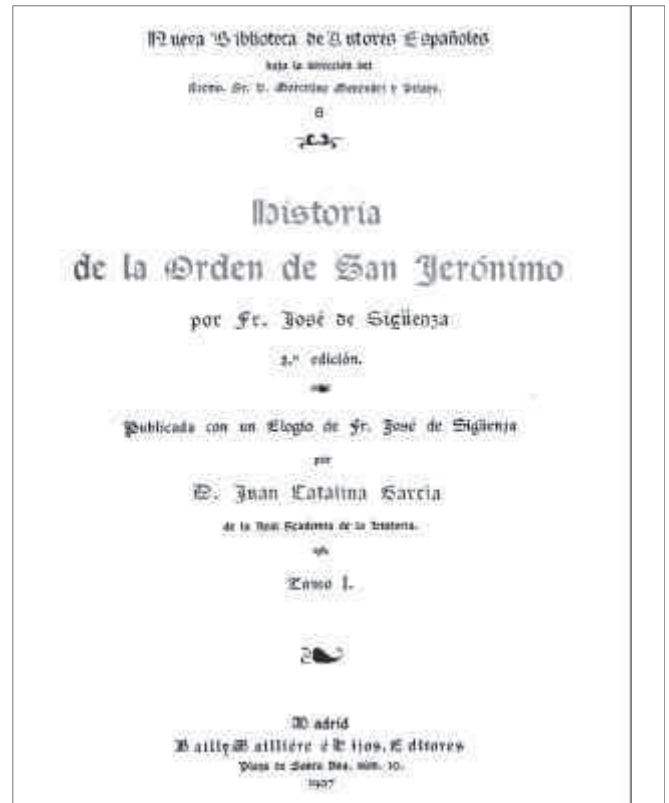
PRIMERA MENCIÓ DEL FUTUR MONESTIR DE SANT JERONI DE LA MURTRA

CARLES DÍAZ I MARTÍ

La fundació de Sant Jeroni de Montolivet, precedent de Sant Jeroni de la Murtra, per part del mercader barceloní Bertran Nicolau, ha estat objecte d'atenció per part dels historiadors del cenobi badaloní. Les dues principals obres de caràcter general, degudes a Josep Maria Cuyàs¹ i Jaume Aymar,² extracten les vicissituds ocorregudes des de l'establiment de la comunitat en el seu emplaçament original fins al seu trasllat al peu de la Serralada de Marina, dins de la demarcació de la parròquia de Santa Maria de Badalona.

A excepció del treball de Xavier Miret,³ la resta de mencions al període fundacional han seguit el relat que realitzà, a principis del segle XVII, el gran historiador jerònim fray José de Sigüenza. Aquest, que era bibliotecari a San Lorenzo del Escorial, rebé l'encàrrec per part del Capítol General de compilar una obra sobre la història dels primers dos segles de l'orde jerònim (1373-1573). Per tal de dur a terme aquesta ingent tasca, els diferents monestirs dispersos per les Corones de Castella i Aragó foren instats a remetre relacions de les seves respectives fundacions, així com ressenyes dels seus monjos més il·lustres.⁴ No hi ha dubte que a Sant Jeroni de la Murtra participaren molt activament en aquest projecte. D'una banda, és un dels monestirs dels quals Sigüenza dona notícia de més membres destacats de la seva comunitat.⁵ De l'altra, la primera crònica del monestir, realitzada per fra Falet, és gairebé contemporània a l'obra de Sigüenza, ja que fou finalitzada l'any 1604.⁶

En conseqüència, el relat sobre la fundació és el resultat, bàsi-

Portada d'una edició publicada l'any 1907 per Juan Catalina García de l'obra de fr. José de Sigüenza, *Historia de la orden de San Jerónimo*. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs.

L'ermita coneguda per «la Miranda», cap a l'any 1930 en una postal editada per Casa Riera. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs

cament, de l'esforç historiogràfic realitzat en el mateix monestir a principis del segle XVII, part del qual fou aprofitat per Sigüenza. D'aleshores ençà, les referències a les fonts documentals directes han estat gairebé nul·les, possiblement perquè la narració dels esdeveniments, que tot seguit extractem, era ja força exhaustiva.

La gènesi del monestir de Sant Jeroni de Montolivet fou deguda a la magnificència i pietat de Bertran Nicolau, un merca-

der barceloní que assolí una gran fortuna en l'exercici de la seva professió. La seva vinculació amb la comunitat de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron el va dur a oferir-se a costejar la construcció del claustre, les cel·les i altres dependències, així com a terminar-lo i construir-hi dotze ermites.⁷ Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, primera comunitat jerònima a Catalunya, va ser fundat l'any 1393 per la reina Violant de Bar, esposa del rei Joan I.⁸ La precària situació de la reina arran de la mort del seu marit l'any 1396 repercutí en el desenvolupament del cenobi, provo-

El claustre del monestir amb el brollador en el qual hi ha un escut de Bertran Nicolau (fotografia de la pàgina següent), en una imatge de final del segle XIX o principi del segle XX. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs.

cant l'intent d'intervenció de Bertran Nicolau, que fou refusat per la reina fundadora, molt gelosa del seu patronatge.

Arran d'aquesta negativa, el mercader barceloní orientà la seva acció benefactora vers els jerònims cap a una nova fundació. La residència escollida per al nou monestir fou la casa

o torre Descortey, situada a la parròquia de Sant Pere de Ribes, molt propera a Vilanova de Cubelles.⁹ Un cop visitat el lloc, els comissionats apostòlics, fra Berenguer Sarta, prior de Santa Anna de Barcelona,¹⁰ i fra Ramon Joan, prior de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron,¹¹ aprovaren la nova fundació. La dotació, datada a 9 d'octubre de 1413, atenyia a la xifra de

Escut de Bertran Nicolau al brollador central del pati del claustre de Sant Jeroni de la Murtra. Fotografia: Josep Lluís Díaz.

14.000 lliures barcelonines. El següent 20 de novembre, cinc frares procedents de Sant Jeroni de Cotalba i dos de la Vall d'Hebron, iniciaven la llarga trajectòria de la nova comunitat monàstica que, gairebé sense interrupcions, s'allargarà fins al fatídic 1835. Dos dies més tard, el 22 de novembre de 1413, el vicari episcopal confirmà el primer prior, fra Joan Ponç.¹²

Ben aviat es feren patents les dificultats del nou emplaçament. La manca d'aigua i de llenya entrebancaren notablement el desenvolupament normal de l'activitat dels religiosos. Nogensmenys, a diferència de la gran majoria dels establiments jerònims,¹³ no estava ubicat prop d'un gran nucli de població. Per tant, les gestions per mudar-se no es feren esperar i, un cop obtinguda la llicència del fundador i la del Capítol General, els jerònims compraren la casa de la Murtra, on feren estada per primer cop el 12 de novembre de 1416.¹⁴ No es tracta d'un cas excepcional ja que un any abans els cartoixans procedents de Sant Jaume de Vallparadís, situat a Terrassa, es traslladaren a

l'antic convent de monges agustinianes de Santa Maria de Montalegre, a l'edifici conegut actualment com la Conreria, per bastir-hi una nova cartoixa als seus peus.¹⁵

La casa Descortey, seu de l'efímer monestir de Sant Jeroni de Montolivet, ha pervingut fins a l'actualitat, si bé és coneguda amb el nom de Torre del Veguer. Tot i que fou àmpliament reformada a finals del segle XIX, conserva alguns elements originals, com la portalada d'accés i un gran celler.

La butlla d'aprovació

El procés de constitució d'un nou monestir havia de comptar amb la corresponent llicència apostòlica. Per això, el primer que hagué d'aconseguir Bertran Nicolau fou una butlla en la qual el pontífex aprovés la seva determinació. Així ho fa constar Sigüenza a la seva crònica: «Pidió luego licencia al Papa Benedicto XIII para edificar el de S. Gerónimo, y dióselo con palabras ternísimas, movido de la piedad del siervo de Dios, como se vee en la facultad que oy se conserva en el archivo deste convento, dada en Aviñón a 6 de Agosto, en el año 1413».¹⁶

L'any 1413 resulta, però, d'un càlcul erroni. La datació dels documents pontificis es basa en l'any d'inici del papat. Segons la còpia notarial consultada,¹⁷ la butlla fou redactada l'any novè del pontificat del papa Benet XIII.¹⁸ Tenint en consideració que el cardenal Pere de Luna fou coronat com a pontífex el dia 11 d'octubre de 1394,¹⁹ aquest novè any correspon a 1403.

Curiosament, José Luis Santiago²⁰ ha posat al descobert un error de datació semblant per a la fundació de la Casa de Déu, monestir de l'orde agustinia establert també per Bertran Nicolau. En aquesta ocasió, s'havia considerat erròniament el

dinovè any del pontificat de Benet XIII com l'any 1410, quan realment es tracta de 1413.²¹ Per tant, ambdues cases religioses, Sant Jeroni de Montolivet i Casa de Déu, foren fundades per Bertran Nicolau el mateix any i no amb tres anys de diferència com es creia fins ara.

Una altra dada certifica l'error de datació, ja que el papa Benet XIII, cada cop més aïllat, va restar dins les fronteres dels territoris de la Corona d'Aragó des del 2 de juliol de 1408 fins a la seva mort,²² raó per la qual la butlla no pogué ser redactada a Avinyó l'any 1413. De fet, des de principis d'aquest any fins a finals de 1414 tingueren lloc les sessions de l'anomenada Disputa de Tortosa, promogudes pel propi pontífex, que alternava la seva residència entre Tortosa, Sant Mateu, Peníscola i Morella, ciutat on es trobava la data del 6 d'agost de 1413.²³ L'objectiu d'aquest encontre era refutar teològicament el judaisme, raó per la qual foren convocats una vintena de rabins de la Corona d'Aragó. Aprofitant la posició de força de la qual gaudien, els representants cristians imposaren les seves tesis, mentre que els jueus foren compel·lits a abjurar de la seva fe i a adoptar el cristianisme.²⁴

Quina era la situació de Benet XIII el 1403? Aquest any fou clau en la seva trajectòria, ja que al mes de març finalitzà un setge de gairebé cinc anys al qual el sotmeteren els francesos, i quedà reclòs a Avinyó amb l'únic suport de la Corona d'Aragó. S'ha de tenir en consideració que el papa Luna es trobà immers dins la lluita que suposava la divisió de l'Església en dues obediències, raó per la qual el seu pontificat no fou gens estable, ja que havia de procurar d'atreure's la submissió dels diferents regnes cristians enfront dels papes romans. La finalització del setge, burlat per la fugida del papa disfressat de cartoixà, i el posterior establiment de la cort pontificia a Castellanrenard de la Provença modificaren l'equilibri diplo-màtic

Ménsula del claustre que segurament retrata Bertran Nicolau. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Fotògraf: J. Lluís García Surrallès.

a favor dels interessos del papa aragonès, que veia com França retornava aleshores a la seva obediència.²⁵

Oberta de nou la via de la convenció per tal de resoldre el Cisma d'Occident, Benet XIII començà els preparatius per

entrevistar-se amb Bonifaci IX. Després de passar per Cavallon i Carpentràs, a l'estiu d'aquell any s'establí al castell del Pont de Sòrgia, prop d'Avinyó, per tal d'allunyar-se de possibles focus de contagi.²⁶ No hi ha dubte, doncs, que fou en aquestes circumstàncies que des de la cancelleria pontifícia es donà resposta a la petició del mercader barceloní Bertran Nicolau de fundar un monestir de jerònims.

A l'esmentada butlla, Benet XIII es fa ressò de la devoció que Bertran Nicolau sentia per sant Jeroni i el seu orde. Aprova la determinació d'aquest de fundar un monestir de jerònims al territori del Penedès o en un altre lloc de la diòcesi de Barcelona a partir de l'assignació de 20.000 sous barcelonins. Per tal de supervisar i donar validesa a la futura fundació, el pontífex dona poders als priors de Santa Anna de Barcelona i Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, als quals va adreçada la butlla. La seva comesa consistirà a procurar que sigui construït i edificat el futur monestir en un lloc adient, així com jutjar el nombre de frares que hi podran ser mantinguts a partir de les rendes destinades pel fundador, un cop restades les despeses originades per la compra i agençament de l'edifici. Els dona llibertat per ordenar tot allò que creguin necessari, respectant, però, els drets parroquials. Finalment atorga al futur monestir tots els drets i privilegis concedits anteriorment a l'orde dels jerònims.

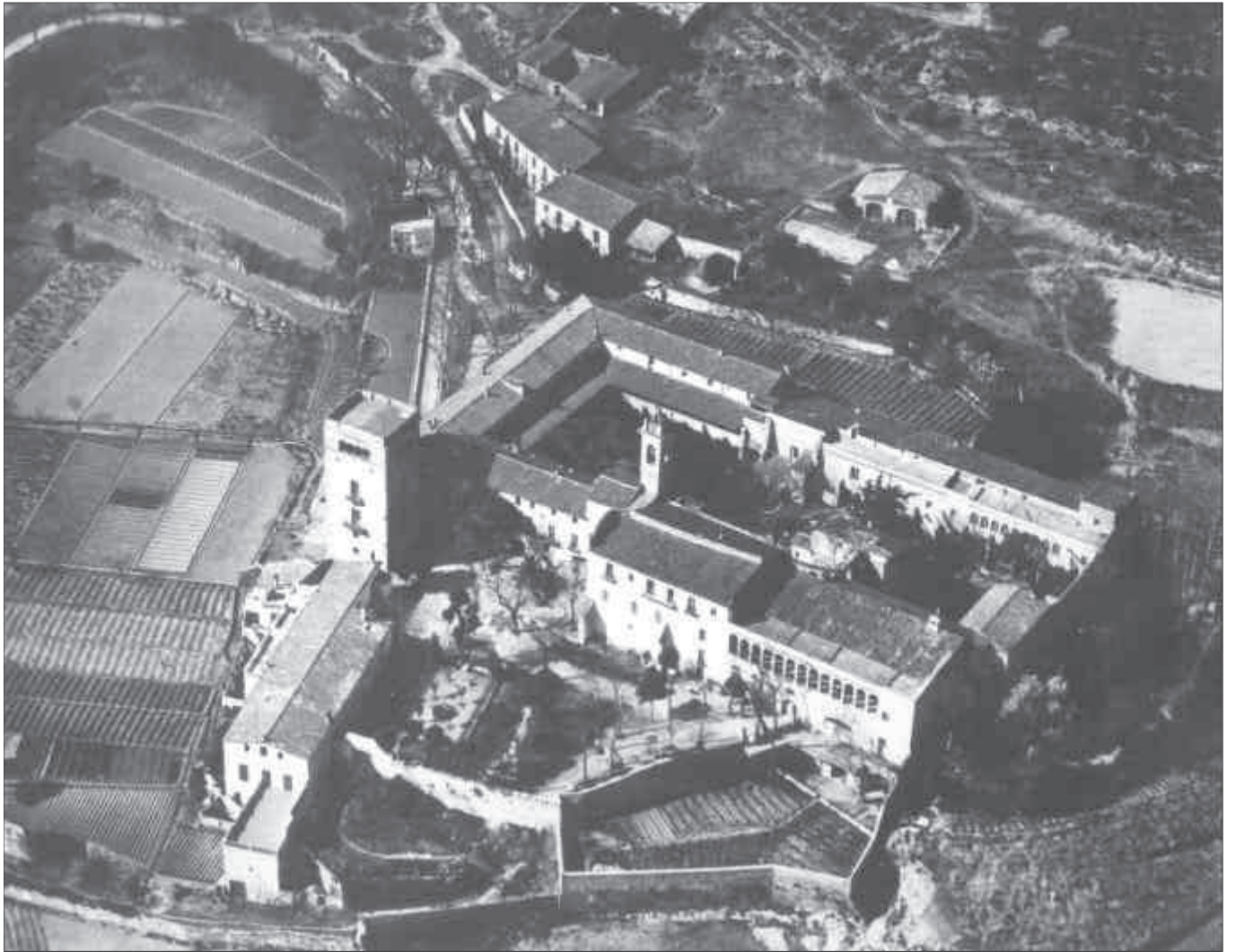
Cloenda

Un cop establert que la butlla d'aprovació pontifícia fou redactada l'any 1403, sorgeix un nou interrogant sobre la gènesi del monestir de Sant Jeroni de Montolivet. ¿Per què s'escolaren deu anys des de la llicència i constitució de poders als priors de Santa Anna de Barcelona i Sant Jeroni de la Vall d'Hebron fins a l'efectiva fundació del monestir jerònim penedesenc? ¿Per què un lapse de temps tan gran?

A manca de noves fonts documentals que puguin aclarir aquest punt només podem formular algunes possibles causes que es poden entreveure a la pròpia butlla. En efecte, en aquesta, l'assignació prevista al nou monestir és de 20.000 sous, o sigui, 1.000 lliures, quantitat molt inferior a les 14.000 que totalitzen la dotació l'any 1413. Es podria interpretar que aquests 20.000 sous fan referència a les rendes anuals o pensions, o sigui, el rèdit de les possessions en capital o drets jurisdiccionals. En aquest cas, però, seria superior a les aproximadament 650 lliures que sumaven les diferents rendes dotacionals.²⁷ Opinem, com Xavier Miret,²⁸ que hi hagué un augment de l'assignació de 1.000 lliures prevista inicialment el 1403, que devia ser considerada insuficient tant pels comissionats apostòlics com pels jerònims. El fet d'haver d'aconseguir 14.000 lliures en lloc de 1.000 podria haver provocat un cert retard en l'establiment definitiu de la comunitat.

Una altra raó plausible seria la dificultat de trobar un emplaçament adient que estigués en venda al territori del Penedès.²⁹ S'ha de tenir en compte que tant la casa Descortey per al monestir de Sant Jeroni de Montolivet com el Castell Nou del Torrent de la Gornal per a la Casa de Déu³⁰ foren edificacions insuficients per endegar vida monàstica a principis del segle XV, fonamentalment per l'esterilitat de les zones adjacents. La voluntat de Bertran Nicolau d'establir monestirs al Penedès ve donada pel fet que ell era nadiu d'aquelles terres, en concret, de Sant Pere de Castellet.³¹

No obstant això, el que potser resultà decisiu fou la dificultat de reunir un mínim de monjos jerònims disposats a poblar la nova fundació. Cal considerar que la llavor d'on sorgiren les comunitats jerònimes a la Corona d'Aragó fou el monestir de Sant Jeroni de la Plana de Xàbia (1376), traslladat a Cotalba el 1388.³² Amb religiosos d'aquesta comunitat s'establiren els

El monestir de Sant Jeroni de la Murtra i entorns l'any 1960. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs

monestirs de la Vall d'Hebron (1393), Santíssima Trinitat de Miramar (1400)³³ i Santa Maria de la Murtra (1401).³⁴ Per tant, l'any 1403 eren molt recents aquestes darreres fundacions per poder proveir-ne amb facilitat una de nova. A més, en el cas de Sant Jeroni de Montolivet, i a diferència dels altres quatre monestirs jerònims esmentats, no es comptava amb els efectius d'una presència ermitana prèvia.

D'una altra banda, no deixa de ser significatiu que coincideixi l'any de la llicència apostòlica del nou monestir jerònim, i per tant, l'any de l'inici del projecte de la seva constitució, amb la data del testament de Bertran Nicolau, que fou entregat al notari barceloní Pere de Colls el 6 de juny de 1403. La importància dels testaments en la societat baixmedieval com a camí de salvació en el judici final n'accentua el caràcter benèfic i pietós, amb importants donacions a institucions caritatives, com els hospitals, i a entitats religioses, principalment amb la institució de misses *postmortem* a monestirs i parròquies.³⁵ El cas de Bertran Nicolau és un paradigma d'aquesta tendència, ja que els principals beneficiats de la seva immensa fortuna foren l'Hospital de la Santa Creu, que en fou nomenat l'hereu universal, i dos monestirs i tres convents catalans (Sant Jaume de Vall-paradís, Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, Sant Agustí de Barcelona, Santa Maria del Carme de Barcelona i Sant Francesc de Barcelona), sense comptar altres llegats àmpliament dotats.³⁶ Per tant, l'any 1403 fou una data clau en la biografia de Bertran Nicolau ja que en aquell moment, divuit anys abans de la seva mort,³⁷ prengué la determinació de dur a terme una tasca de promoció de la vida monàstica, testant a favor dels monestirs ja existents i fundant-ne de nous.

Molts anys després de la seva mort, a principis del segle XVI, quan es bastí el brollador del pati del claustre de Sant Jeroni de la Murtra,³⁸ la comunitat decidí esculpir-hi l'escut o senyal

del fundador,³⁹ tal com també es troba pintat als frescos conservats al monestir de la Casa de Déu.⁴⁰ Un reconeixement a aquell qui aportà part del seu patrimoni per fer néixer la seva comunitat monàstica.

Es compleixen exactament sis segles d'aquesta primera menció indirecta a Sant Jeroni de la Murtra, ja que si bé el seu nom explícitament no hi apareix, és clar que fou el primer pas del llarg camí que portà la vida cenobítica a l'antiga casa de la Murtra. El principi de la història del monestir badaloní, si es pot establir en algun cas el començament d'una trajectòria històrica, s'ha d'avançar deu anys. Serveixi aquesta efemèride com a homenatge a aquest insigne mercader barceloní.

Setembre de 2003

Apèndix documental

1403 agost 6

El papa Benet XIII dóna poders als priors de Santa Anna de Barcelona i Sant Jeroni de la Vall d'Hebron per intervenir en la fundació d'un monestir de l'orde dels jerònims que vol instituir el mercader barceloní Bertran Nicolau.

Benedictus, episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Sancte Anne Barchinone ac Vallis Ebron Barchinone diocesis prioribus, salutem et apostolicam benedictionem. Sincere devotionis affectus, quem dilectus filius Bertrandus Nicholai, civis Barchinone, ad nos et romanam gerit Ecclesiam promeretur ut petitionibus suis, illis presertim que divini cultus augmentum, respiciunt favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dicti Bertrandi peticio continebat quod ipse, gerens ad Sanctum Hieronymum et ipsius ordinem specialis devotionis affectum, desiderat quoddam monasterium sub ipsius sancti

vocabulo et ad usum fratrum dicti ordinis, in territorio de Panades vel alio loco ad hoc congruo Barchinone diocesis construere et edificare, et ad opus dicti monasterii, tam pro emendo locum in quo situabitur quam pro ipsius fundacione, viginti mille solidos censuales realiter assignare. Nos igitur, cupientes dictum Bertrandum in huiusmodi laudabili proposito confovere, eius in hac parte supplicationibus inclinati discretioni vestre per apostolica scripta, committimus et mandamus quatenus si in dicto territorio, si ad huiusmodi monasterium congruum existat, alioquin in alio dicta diocesis loco, unum pro dicto monasterio aptum et congruum locum de huiusmodi solidis iusto titulo adquirentes, monasterium sub vocabulo et ad usum huiusmodi et auctoritate nostra construere et edificari procuretis, et quicquid de ipsis solidis, his deductis que pro adquisicione, constructione et edificatione huiusmodi exposita fuerint supererit, decernatis in usus et utilitates tot fratrum dicti ordinis inibi per vos instituentorum convertendum quod ex illo reperitis posse congrue sustentari. Ceteraque, faciatis, statuatis et ordinatis in premissis necessaria et etiam opportuna iure parochiali et cuiuslibet alterius in omnibus semper salvo. Volumus autem quod dictum monasterium, quamprimum vigore praesentium constructum et fundatum fuerit, omnibus privilegiis libertatibus et prerogativis utatur et gaudeat quibus alia eiusdem ordinis monasteria gaudent pariter et utuntur. Datum apud Pontem Sorgie Avinionensi diocesis octavo idus Augusti pontificatus mei anno nono.

Notes

1. CUYÀS, J. M. *Resumen histórico del Monasterio de San Jerónimo de la Murtra*. Badalona, 1975, p. 8-9.
2. AYMAR, J. *El monestir de Sant Jeroni de la Murtra*. Badalona, 1993, p. 28.
3. MIRET, X. «Els orígens penedesencs de Sant Jeroni de la Murtra. L'oblitat monestir de Sant Jeroni de la vall de Montolivet» a *Gran Penedès*, n. 33 (1993), p. 2-4.

4. MADRID, I. DE «La orden de San Jerónimo en España», a *Studia monastica*, vol. 3, fasc. 2. Abadía de Montserrat, 1961, p. 410-411.
5. En total setze frares: fra Miquel Piquer, fra Llorenç, fra Pere, fra Benet, fra Reginald, fra Jaume Planes, fra Joan Cardenet, fra Bernadí Aguilar, fra Jaume Roqueta, fra Agustí Galceran de Gualbes, fra Pere Benejam, fra Pere de Torres, fra Gaspar Fontarnau, fra Pere de Vilaseca, fra Pere Alzina i fra Mateu Blanc (SIGÜENZA, J. *Historia de la Orden de San Jerónimo*. Madrid, 1907-1909, vol. 2, p. 481-518).
6. CUYÀS, J. M. «Notes històriques de Sant Jeroni de la Murtra», a *Amistad*, n. 92. Badalona, febrer de 1978.
7. SIGÜENZA, J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 104-105.
8. Sobre el desaparegut monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, vegeu DURAN, A. *Barcelona i la seva història*. Barcelona, 1972, vol. 1, p. 698-706.
9. Vilanova de Cubelles esdevingué posteriorment nucli del municipi de Vilanova i la Geltrú.
10. Berenguer Sarta ocupà importants càrrecs dins l'orde del Sant Sepulcre de Jerusalem a Catalunya: rector dels Prats de Rei (1389-1393), comanador (1393-1405) i prior de Santa Anna de Barcelona (1404-1415) i novament rector de Prats de Rei (1423) (ARAN, J. *Santa Anna de Barcelona. Monestir, col·legiata i parròquia*. Barcelona, 2002, p. 99-100).
11. Sobre fra Ramon Joan, vegeu CABESTANY, J.F. «Fray Ramón Juan, Prior de San Jerónimo del Valle de Hebrón (1419-1458)», a *Studia Hieronymiana*. Madrid, 1973, vol. 1, p. 225-251.
12. MIRET, X. *Op. cit.*, p. 3.
13. RUIZ, J. A. *Los monasterios jerónimos españoles*. Segovia, 1997, p. 42.
14. SIGÜENZA, J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 295.
15. JARICOT, I. *La cartuja de Santa María de Montalegre*. Cartuja de Santa María de Montalegre, 1960, p. 33.
16. SIGÜENZA, J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 295.

17. Vegeu l'apèndix documental.
18. Oficialment, Benet XIII és considerat com un antipapa, ja que la línia considerada legítima ha estat la romana (Urbà VI, Bonifaci IX, Innocenci VII i Gregori XII) enfront de l'avinyonesa (Climent VII i Benet XIII) durant el Cisma d'Occident. No obstant això, per simplificació, a l'article seguirem qualificant-lo de papa.
19. FORT, E. *Benet XIII: el darrer papa d'Avinyó a Catalunya*. Barcelona, 1965, p. 21.
20. QUER, J. *Libro de la historia y narración de las cosas más memorables del convento de la Casa de Dios*. Madrid, 2001. Transcripció, pròleg i notes a càrrec de José Luis Santiago.
21. A 16 de gener de 1413, Benet XIII, des de Tortosa, aprovà els estatuts de la nova fundació (*Ibid.*, p. 23).
22. FORT, E. *Op. cit.*, p. 26, vegeu l'itinerari durant aquest període a les planes 57-59.
23. Així, per exemple, la butlla d'aprovació del monestir de la Casa de Déu, data el 17 de gener de 1413, fou redactada a Tortosa (QUER, J. *Op. cit.*, p. 23).
24. FORT, E. *Op. cit.*, p. 38-39.
25. *Ibid.*, p. 22-23.
26. *Ibid.*, p. 23. Es tracta de l'actual vila de Sorgues, al departament francès de La Vaucluse. Rectifiquem aquí a FONT, J. *62 articles*. Badalona, 1980, p. 172, on esmenta el port de Sòrgia, en lloc del pont. La resta d'autors, seguint Sigüenza, consideren directament la ciutat d'Avinyó.
27. Unes 150 lliures dels llocs de Concabella i Gra, 468 lliures i 15 sous d'un censal sobre el General d'Aragó i 34 lliures, 7 sous i 6 diners d'un segon censal sobre el General d'Aragó (ACA, *Monacals d'Hisenda*, 3833, p. 39v).
28. MIRET, X. *Op. cit.*, p. 3.
29. El territori del Penedès comprèn el que ara són les comarques del Garraf, l'Alt Penedès i el Baix Penedès.
30. MASSOT, J. *Compendio historial de los hermitaños de nuestro padre San Agustín, del principado de Cataluña*. Barcelona, 1699, p. 156.
31. ACA, *Monacals d'Hisenda*, n. 2516, p. 16: «A la yglesia de Sant Pere de Castellet de ont ell era natural que està en lo territori de Panadès».
32. Sobre Sant Jeroni de Cotalba, prop de Gandia, vegeu SIGÜENZA, J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 67-77.
33. *Ibid.*, p. 122. Més detalls sobre la curta història d'aquest monestir mallorquí a ALSINA, L. «Ermitaños y monjes jerónimos en Miramar de Vallde-mossa», a *Yermo*, vol. 6, n 1. Santa Maria del Paular, 1968, p. 69-76 i GUASP, B. «De cuándo los frailes jerónimos poseyeron Miramar (1401-1442)», a *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, vol. 35 (1976), p. 192-197.
34. SIGÜENZA, J. *Op. cit.*, vol. 1, p. 118-122.
35. La bibliografia en aquest aspecte és molt extensa, ja que els testaments són una base documental molt important. Destaquem JULIA, J.R. «Las actitudes mentales de los barceloneses del primer tercio del siglo XIV», a *Anuario de Estudios Medievales*, n. 20. Barcelona, 1990, p. 15-51 i, entre l'estament mercantil, AURELL, J. *Els mercaders catalans al quatre-cents*. Lleida, 1996.
36. ACA, *Op. cit.*, p. 16-18.
37. Bertran Nicolau morí el 21 de juny de 1421 (*Ibid.*, p. 15). CUYÀS, J. M. *Història de Badalona*. Badalona, 1975, vol. IV, p. 54 comet un error de transcripció, utilitzant la mateixa font, en situar la mort el dia 12 de juny en lloc del 21.
38. CUYÀS, J. M. «Joya del gòtic en Badalona», a *Revista de Badalona*, 06.05.1972, p. 17.
39. Aquesta hipòtesi va ser plantejada per POYO, A. *Heràldica i llinatges a Sant Jeroni de la Murtra*. Barcelona, 1999, p. 31, sense aportar-hi, però, cap prova documental ni iconogràfica.
40. PAGÈS, M. «El conjunt monumental de Miralles i les seves pintures italianitzants», a *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, n. 1. Barcelona, 1993.